

HOW CAN YOU BE PERSIAN. COSTACHE OLĂREANU

Elena Lazăr (Burlacu), PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The volume of publishing "Cum poți să fii persan", includes tablets published originally published in the section "Fereastra" from magazine "Adevărul literar și artistic" in the 1998-1999 interval according and presents "debutul întârziat" of journalist to writer at the end of his career and even his life. This tablets presents Costache Olăreanu as an talented author in short stories, with a sprightly tone, sometimes grave, sober, but not without measure, ironic, thinker, cultivated, all expressed simply and directly.

Keywords: *journalist, society, policy, newspaper and truth*

Volumul de publicistică „Cum poți să fii persan”, începe cu un motto din „Scrisorile persane” ale lui Montesquieu și o dedicație soției sale, Mira „cea mai consecventă și mai necruțătoare cititoare” a lui. Este urmat apoi de „Avertismentul” în care Costache Olăreanu recunoaște că autorul moral al acestui volum este Cristian T. Popescu.

Jurnalistul apreciașe volumul anterior „Merci pour les covrigi” și l-a convins pe autor să „recidiveze” în speranța unei bune primiri și a acestei ediții a tabletelor.

Și nu s-a înșelat. Tabletele de față, publicate inițial în rubrica „Fereastra” a revistei „Adevărul literar și artistic” în intervalul 1998-1999 cu încă patru tablete din „Dilema” reprezintă „debutul întârziat” de jurnalist al scriitorului, la sfârșitul carierei și chiar al vieții, „acoperind o paletă caleidoscopică de subiecte”¹

Tabletele îl prezintă pe Costache Olăreanu drept un autor talentat în genul scurt, cu un ton sprințar uneori, grav alteori, sobru, dar nu fără măsură, ironic, nostalgic, cultivat, toate exprimate simplu și direct. Pentru scriitor, publicistica este un „taifas” și surprinde prin spiritul civic de fin observator al realităților cotidiene și prin concluziile moralizatoare din finalul acestora, frământările lumii, prezentându-le ca subiecte interesante de discuție, reflecții asupra politicii.

„Recitite cu onestitate, în această optică a ludicului minimalist, dar fără prejudecata momentului sau a mesajului (care încă ne urmărește, orice s-ar zice), cărțile sale pot provoca multe surprize. El este de fapt, cel mai «autoficțional» dintre toți târgoviștenii”²

Pe lângă „multe surprize”, volumele „Merci pour les covrigi” și „Cum poți să fii persan”, reprezintă „un mare beneficiu” pentru cititor, deoarece „înghițindu-le, ți se face poftă de cultură. Domnul Olăreanu are un mod de-a dreptul gastronomic de a invoca marea cultură; după ce ai încheiat textul domniei sale, îți vine să-l iei imediat din raft pe Flaubert, să-l reascuți pe Beethoven sau să te uiți mai atent la tablourile lui Rafael”³

Titlul volumului ne duce cu gândul la scriitorul Czesław Miłosz a cărui carte intitulată „Gândirea captivă” a fost recenzată în anul 1999 de Costache Olăreanu. Eseul care împrumută titlul („Cum poți să fii persan”) conține câteva comentarii la celebrul studiu al autorului

¹ Academia Română. *Dicționarul general al literaturii române*. Editura: Univers Enciclopedic. București, 2006, p. 688

² Florina Pârjol. *Carte de identități*. Editura: Cartea Românească. București, 2014, p. 85

³ Cristian Tudor Popescu. *România abțibild*. Editura: Polirom, Iași, 2000, p. 115

polonez, urmărind diferențele dintre mentalitatea locuitorilor Gulagului comunist și mentalitatea occidentului.

”A fi persan” înseamnă acceptarea existenței, a lucrurilor diferite, ca națiune, individualitate, gândire. Această abordare este una liberală, spre deschiderea față de Occident.

Astfel a fost substituită interogația lui Montesquieu «*Comment peut-on être persan?*», prin întrebarea «*Cum poți trăi în țările stalinismului?*»⁴. Această tabletă a lui Olăreanu descifrează enigma jurnalistului, scriitorului din țările socialiste în relație cu supraviețuirea în sânul unei astfel de societăți și ideologii, mai ales, fascinația unor intelectuali față de această insistentă și absurdă ideologie. Mai grav va fi atunci când ea (ideologia comunistă) va eșua, va cădea „când milioane de oameni supuși acestei filosofii se vor întoarce împotriva ei (...), fiindcă în această filozofie succesul este parte integrantă a rationamentului, eșecul ar dezvălui eroarea dialecticii artificiale care a fost învinsă de realitate”⁵.

Și ca o continuare a ideii anterioare, tableta „Paradiți de comunism” aduce în prim-plan războiul din Iugoslavia, dezastrul material și moral al unei regiuni apropiate de noi, dezastru care nu își găsește rostul în relație cu democrația, drepturile omului, etc., propovăduite de marile puteri occidentale sau transoceanice. Părerile, atitudinile lumii sunt contradictorii, la fel și ale comentatorilor români, aplicând teoria la două personalități române, Andrei Pleșu „paradiț de comunism” și Octavian Paler. Și ce să înțeleagă „telespectatorul obosit, dar tenace” după miezul nopții, când despre Pleșu care a fost „bucuros când americanii au intrat în Vietnam și nefericit când rușii au intrat în Afganistan!”, când despre el, Paler care „i-a tăiat-o scurt”: „eu nu!”⁶

„În privința războiului din Iugoslavia și a răspunsurilor la aceste întrebări, și la multe altele, diferă, ca să fim răutăcioși, de la un caracter la altul”, constată Olăreanu.

Aceste două tablete și altele tratează tema politicului, altele se ocupă de lumea ca spectacol, lumea culturii și de evenimentul cultural.

Politicul se ilustrează prin două tabere ale noilor atitudini de după evenimentele din 1989. Unii anti-occidentali și alții înspăimântați de schimbările care se bănuiau ca vor interveni, afirmă: „Există din păcate două Români: una încă puternică, brutală, resentimentară, și alta naivă, temătoare, i-aș spune chiar puerilă”⁷. Urmează pagini despre mineriadele, paradoxurile politicii românești, confruntarea de la Costești, din ianuarie 1999, fiind descrisă ca o „stare jalnică a instituțiilor statului” care s-au făcut de râs.

Scriitorul afirmă: „Românii au mai fost bătuți în lunga lor istorie, dar parcă o bătaie ca la Costești n-au mai încasat niciodată. Singura consolare pe care o mai avem e că, cel puțin, au fost bătuți tot de ai noștri”⁸.

Silviu Brucan nu se dă în lături să dea note în „Catalogul cu note”, „politicienilor noștri la un post particular de televiziune” fiind o rezolvare excelentă, după părerea autorului, pentru că ne deprindem „să nu mai amânăm la infinit judecarea unui personaj public”⁹, care odată ce a intrat în celebrul dans românesc „horă”, trebuie să își asume riscul „de a intra în colimatorul opiniei publice”, fiind posibilă primirea notelor mici, „proaste”. O astfel de metodă, constată scriitorul Olăreanu, ar fi necesară și „astăzi”, ducând la „încheierea unor

⁴ Costache Olăreanu. *Cum poți să fii persan*. Editura: Cartea Românească. București, 2002, p.144

⁵ Ibidem, p. 146

⁶ Ibidem, p. 149

⁷ Ibidem, p. 54

⁸ Ibidem, p. 117

⁹ Ibidem, p. 70

medii la fiecare sfârșit de mandat”, având scopul de a nu mai fi atât de „gogomani” în fața urnelor de vot.

Tableta „*Catalogul cu note*” se încheie cu o întrebare retorică venită din partea lui Teodor Mazilu, acum mulți ani: „*De ce să lichidăm lipsurile dacă putem învăța din ele?*”¹⁰, având o postură de înțelegător, filosof, reticent, ușor cinic?!

Personajul caragialean, demagog, laș și fals patriot, ridicol, este reprezentat de „*Domnul Radu Vasile, cu aspectul său grav și solemn*” care „*s-a priceput să joace o lacrimogenă scenă de melodramă*”, șantajând cu demisia sa. Se știe însă că „*ridicolul n-a omorât și nu omoară pe nimeni*” în țara noastră. Spectacolul dizgrațios al sesiunii extraordinare a Parlamentului este demn de un Caragiale descriptiv: „*niște ciocoi*” sunt politicienii, „*niște măscărici intelectuali*” (George Pruteanu); șefii de partide fiind asemenați unor „*vulpi flocăite și spălăcite, făcând pe moartele și așteptând să fie aruncate în căruță, doar vor prinde și ele o coadă de pește*”. Totul este o satiră, un pamflet. Nici măcar ziaristii așa-ziși „*polemiști*” și pamfletari care au împrăștiat în jur urâtul mirosurilor abjecte, nu sunt iertați de pana acidă a lui Olăreanu.

Și ne putem întoarce la Valentin Silvestru care în încheierea lucrării „*Elemente de caragialeologie*” spunea: „*Ce este un satiric, altceva decat un om care urăște și disprețuiește partea urâtă a lumii și obiceiurile ei, stricătoare pentru lumea întreagă și pentru bunele ei obiceiuri? Ce este Caragiale, acest fenomenal de geniu (...) despre care s-a spus că și-ar iubi «eroii» (...)* „*Uite ce draguți sunt*” sau „*îi urăsc mă!*”¹¹

V. Silvestru conchide „*Satira nu are trecut, nici viitor, ci un prezent veșnic și înverșunat*”. Acest prezent peren l-a inspirat de asemeni pe Caragiale, dar și pe prozatorul Costache Olăreanu, care face referiri comparative între perioada actuală și viața politică interbelică, „*lăudată pe bună dreptate*” având și ea, totuși, explicațiile ei. Gazetarul trece la spațiul public analizând comportamentul snob sau voit ipocrit, ori la descrierea libertății înțeleasă „*altfel de cum se cade*”, determinând cititorul la meditație.

Rolul unor concluzii etice sau estetice revine tabletelor: „*Oftatul telegenic*”, „*Să râdem cu mersul trenurilor*”, „*Tante Eugenia și lozincile*”, „*Conul Mișu*”, „*De ziua eclipsei*”, „*Amintiri clujene, Sanki*”, „*Despre horoscop*”, „*Pantaloni de tablă*” și „*Se poate vinde un Lenin?*”.

Volumul de publicistică începe cu tableta intitulată „*Despre zâmbet*”, fiind o lecție de pedagogie comportamentală. „*Ce poate fi mai frumos, mai atrăgător, mai de bun simț și mai civilizată, etc. decât un zâmbet atunci când trebuie, și nu unul „perpetuu al prostului din născare, mulțumit de sine și imperturbabil la orice schimbări din afară?”*”¹²

Simțim parcă „*mutra*” vânzătorilor dinainte de '89, fără comentarii, care se perpetuează și astăzi pe la noi; de unde zâmbetul larg și primitiv al celor din comerțul occidental, cum îi spune autorul „*toată gama zâmbetelor posibile*” cu care te întâmpină, sigur și în interesul de a prospera activitatea lor. Dar la serviciile publice?

Vai, câtă importanță au cei care trebuie să fie servii noștri: Nici „*o țară a surâsului*” nu dorim, dar nici aceea totală indiferență, blazare...

Finalul descrie scena unei cozi la varză, pe un frig cu lapoviță și un vânzător, care nemaiputând răbda frigul și mizeria, strigă precum un Mitică surzător:

– „*Vai, da' de ce vă înghesuiți? Vă rog, luați loc la mese!*”¹³

¹⁰ Ibidem, p. 71

¹¹ Valentin Silvestru. *Elemente de caraleologie*. Editura: Eminescu, București, 1979, pp. 253-255

¹² Costache Olăreanu, op. cit., p.11

¹³ Ibidem, p. 161

Din altă tabletă reiese că Tante Eugenia joacă un adevărat rol de comedie. Ca să acopere averea de altădată pizmuită de noul regim („o căsoaie plină cu mobilă veche și covoare de preț, două automobile în garaj”). Tante Eugenia creștea găini, rațe, afișa o mizerie de nedescris în curte, iar pentru lume, din cocheta de altădată, era „*un fel de muma pădurii, cu niște rochii rupte pe ea, cu căciulițe de lână pe cap, chiar vara, îndesate pe urechi.*”¹⁴ Tot ea îl „primea de la poartă ca o nebună dezlănțuită cu «*Trăiască tovarășul Stalin și poporul rus!*» sau «*Jos mâinile de pe Coreea!*» și «*Moarte imperialiștilor americani!*» apoi în bucătărie după ce închidea ușa «*Ia și tu și mănâncă puțină iahnie de fasole și un dovlecel umplut!*»¹⁵ Cu nostalgie își amintește autorul de „lozincile mobilizatoare” și „comestibile” ale mătușii sale.

Umorul și satira sunt ținta „Oftatului telegenic”. Un șofer a avut curajul să-l trezească pe demnitarul comunist din nesimțire, replica lui fiind: „*Vă spun eu tovarășe ministru! Oamenii oftează ca să nu sape. Uite-așa!*”¹⁶ Acest eveniment s-a desfășurat prin 1971, când s-a demarat de către Ceaușescu, minirevoluția culturală.

Snobul actual, când s-a văzut cu pantofi de piele, cu tot felul de modele, tocure, fiind purtați de ambele sexe și de toate vârstele, când trebuie și când nu trebuie (la piață, prin tramvai, îmbrânțiți, etc.); consideră că „am intrat cum s-ar zice, în rândul lumii”. Un adevărat spectacol are loc și pe la recepții: „*Ce mai contează că n-ai «manere», că nu ești în stare să duci o frază până la capăt, că pronunți „Kioln” și „Miunhen”, că plescăi când mănânci (...) ori că tai sarmalele cu cuțitul?*”

Concluzia este că „pantoful (...) te face să te uiți la ceilalți ca la niște biete bărci părăsite”.

Scriitorul ne invită „Să râdem cu Mersul trenurilor!” Totul a pornit de la trenul Esperanto spre Sibiu. Și de aici întrebarea : „*mergem spre Moldova cu Trei Ierarhi, la Botoșani cu Eminescu, la Oradea cu Avram Iancu, la București cu Traian sau cu Petoff?*”¹⁷ Învățăm istorie, geografie, cultură din Mersul trenurilor? Rău am mai ajuns!

Ne mai surprinde o lecție de comportament pe care mama i-o dă copilului, la Huși, care-și rupea la joacă mereu pantalonii : „*O să-ți fac pantaloni de tablă!*” Cel mic fugea la tinichigiu să vadă din ce tablă îi va face pantalonii: din cea de „fărășe” sau din cea de la „burlane”. Grozavă idee!

Acknowledgements

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

BIBLIOGRAPHY:

- Academia Română. (2006). *Dicționarul general al literaturii române*. București, Editura: Univers Enciclopedic.
- Olăreanu, Costache. (2002). *Cum poți să fii persan*. București, Editura Cartea Românească.
- Olăreanu, Costache. (2002). *Frica*. Pitești: Editura Paralela 45.
- Pârjol,Florina. (2014).*Carte de identități*.București,Editura: Cartea Românească.

¹⁴ Idem

¹⁵ Ibidem, p. 40

¹⁶ Ibidem, p. 35

¹⁷ Idem, p. 35

Popescu, Cristian Tudor (2000). *România abțibild*. Iași, Editura: Polirom.

Silvestru, Valentin. (1979). *Elemente de caraleologie*. București, Editura: Eminescu.